

ƏLƏSGƏRƏM, YANDIM EŞQ ATAŞINDA...

ALESKER, I WAS BURNED IN THE FIRE OF LOVE...

АЛЕСКЕР, Я СГОРЕЛ В ОГНЕ ЛЮБВИ...

Namiq HADİ

*Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü
axmedoglu@gmail.com*

Summary

This article is about love to God. The place that Ashug Alasgar lived had an attributal name. The church that was known in “Dada-Gorgud” book was sufis' temple in reality. The Goycha Lake was their heart. It was the land of fire-worshippers. It was the temple of mankind who reached enlightenment.

Ashug Alasgar was the singer who affected much the people of taste. His words touching the souls had no end.

Key words: Quran, enlightenment of justice, ashug's saz, divine love

Резюме

В этой главе повествует о любви Аллаху. У места где живет Ашуг Алескер есть талисман названия. Озеро Гейча которое раскрывается как цветок-сердце суфистов. Родина тех, кто поклоняются огню. Мечеть духа человека, верующего в огонь, который достиг просветления. Ашуг Алескер певец, который заставляет людей со вкусом слушать произведения. Слова котрые на струнах Саза питают душу, не заканчиваются.

Ключевые слова: Коран, просветление справедливости, саз ашуга, божья любовь

Aşıq Ələsgərin haqq aşığı olması çoxdan bəllidir. Bu, onun hikmət sahibi olmasına, səmavi dinləri mükəmməl bilməsinə və elminə görədir. Təəsüf ki, onun haqq aşığı olmasını qoşmalarından yetərincə dərk edə bilməmişik. Çox zaman onun qoşmalarını da gözəlləri vəsf edərək sevməsi kimi anlamışıq. Bəs bu düşüncə hansı məntiqə sığar ki, böyük hikmətlər və elm sahibi olandan sonra Dədə Ələsgər adı ilə ələmdə məşhur olan o pirani guya toy-mağarda qızgəlinlərə tərif yazmaqla gün keçirmişdir. Məgər “Gözəllər” qoşması ilə Dədə Ələsgər:

“Camalız şöləsi nuri-təcəlla, Görsə şəfa tapar xəstə, gözəllər” (2, səh. 110) – deyərkən Qurandakı Günəş camallı haqqı və Ay niqablı ayələrdə də ədaləti görəb sevə bilməzmiş? Yaxud: “Güləndam” qoşmasında “Səni gördüm, əl götürdüm dünyadan” – deyərkən dünyəvi istəklərdən qurtulub Haqqa doğru yönəlmək istəyən gük bədənini və

“Mənim gözüm qoynundakı nardadı” – deyərkən də qəlbindəki nəfsi yandıran eşq odunu görüb sevə bilməzmiş?!

Quranda Yusifin köynəyi əhvalatı kimi xatırladılan əhvalat “Kitabi-Dədə Qorqud” boylarından olan “Bamsı Beyrək” boyunda belə təsvir edilir: “Naib paralandı, şəhid oldu, gərdək (tövbənin evi) görünməz olmuş”. Qurandakı ən gözəl surə olan Yusif surəsinin hikmətini bir qoşmaya sığışdırmağı bacaran Dədə Ələsgərin elminə heyran qalmamaq olmur. Onun şeirlərinin də surət gözəli Züleyxası bizi o qədər məftun etdi ki, onların məna gözəli Yusifini görməyimizi çətinləşdirdi. Ağıl və hisslərlə qavranılmayan qeyb aləmində, Ələstdə ilahi mərifət meyi içdiyi üçündür ki: “Bəli” deyən “Sübhana baş endirir” (2, səh. 295) – söyləmişdir.

İndi də:

“İstər dara çəkdir, istər qul eylə,

Qoymuşam əmrinə qol, incimərəm.

...Qazdır məzarımı çeşmə başında, (yəni, mərifətə yetişdiyim məqamda)

Sal sinəm üstündən yol, incimərəm” (2, səh. 97) (məndən keçən iman yolunu görünsün deyə).

Sevgili Peyğəmbərimizdən hədis gəlmişdir ki, “Ümmətim üçün elə bir zaman gələcəkdir ki, vücutlarda libaslar köhnəldiyi kimi, qəlblərdə Quran köhnələcəkdir. Qəlblərində qorxusuz bir tamahkarlıq olacaqdır. Saleh əməl işləyən “bu məndən qəbul olunar, pis əməl işlədikdə də əfv olunaram deyəcəkdir”. Quran hikməti xatırladır: “Allah qullarından namazlarında yalnız tövbə qəbul edər” (Tövbə surəsi, ayə 104). Bu məqamda Aşıq Qurbanidən bir-iki misra söyləməklə onu yad etməsək, ruhu bizdən inciməzmi? “Nazlına, nazlına gələn Salatın” söylədikdə sevdiyi əsl namazının vaxtının gəlib çatdığını görün necə ustalıqla təsvir etmişdir. Salat-namaz deməkdir.

Qurbani der heç kəs yarın öyməsin,

Düymələ yaxanın çarpaz düyməsin.

Yəni bunlar namazlarından qafil olan və tövbəsini sındıran zaman əhlidirlər ki, sənin gözəlliyini görməsinlər.

Aşıq Ələsgərin aşağıdakı misraları da heyratamizdir:

Nurun hörmətindən əhli-diləm mən! (2, səh. 223)

Nuri-Əhməd yaranandan danışaq (2, səh. 225).

“Əgər sən olmasaydın, aləmləri xəlq etməzdim” məşhur hədisi ilə Tanrının Həzrəti-Məhəmmədə (s.a.s.) xitabən dediyi bu kəlam kainat yaranmazdan öncə Əhmədin nurunun xəlq olunmasına işarədir. Bütün kainat həmin nurdan yararır və Məhəmmədin (s.a.s.) vücudu pak ilahi

eşq ilə yaranıb, Tanrının kamalı burada gerçəkləşib. Yeri gəlmişkən, “Kitabi-Dədə Qorqud”un müqəddiməsində yazılmış Rəsul-Əleyhissəlam zamanına yaxın Dədə Qorqudun gəlişini, Peyğəmbərimizin dünyaya gəldiyi VII əsrlə əlaqələndiriblər. Və bu kitabdakı hadisələrin də VII əsrdə baş verdiyini zənn edərək öz halal tariximizin gerçək simasını görə bilmədiklərindən, bilərəkdən, ya bilməyərəkdən uydurma sənədlər qurublar. Onlara ən tutarlı cavabı elə “Lovlək” ilə başlayan Tanrı kəlamı bildirir. Axı insan tək bioloji varlıqdan ibarət deyildir. İnsanın qəlbi, hiss, duyğular aləmi vardır. “Sizin qəlbinizdə sonsuz mənəvi aləmlər yerləşdirilmişdir” deyər bildirmişdir Həzrəti Əli. Peyğəmbərə Rəsulullah deyilibdir, digər elçilərə isə Rəsul-Əleyhissəlam deyilib. Qurannın “Mursəlat” surəsi ilə bir-birinin ar-dınca göndərilən rəsullar söz yaranmamışdan əvvəl ağıllara işıqlı kəlmə nöqtələri kimi gələrək xəyali varlıqların sahibi olan göyləri qiyamət qopacağı xəbəri ilə qorxutsa da, onlar iman gətirməmişlər. Dədə Qorqudu bir məhəbbət namə adlandırsaq – xəta etmərik. Bu məhəbbətin zamanı əbədidir. Onun doğum tarixi olmur. Çünki haqqın məhəbbəti nə əvvəli, nə də axırı olmayan dövrü-zaman kimi sonsuzdur. Qeybdən dürlü xəbər söyləyən və bəraət, yəni bağışlanma hökmü ilə Dədə Qorqudun Rəsul Əleyhissəlam zamanına yaxın gəlişi də qiyamətin qopacağı təqdirdə Tanrının Oğuz məhəbbətinin zamanının yetişdiyindən xəbər verir. Müqəddəs kitabımız olan Qurani-Şərifdə qiyamətin qopacağı xəbəri gerçəkləşmişdir. “Şəcərətil-yəqin harda bitibdir?” (2, səh. 223) sualına Qurani-Kərimdə belə dəqiq cavab bildirilməyib. Ancaq Dədə Qorqud kitabında Buğac adlandırılan və insani həqiqətlərin cəm olduğu kamil insana bənzədilən bu ağac varlığın əvvəlinə aid edilmişdir.

Divanisində

Ölməyincə bu sevdadan,
 Çətin dönəm, usanam.
 Həqiqətdən dərş almışam,
 Təriqətdən söz qanam;
 Şahi-Mərdan sayəsində
 Elm içində ümmanan;
 Dəryaların qaydasıdır,
 Ümmana baş endirir (2, səh. 295).

söyləyən Dədə Ələsgəri görəsən Quran hikmətini öyrədən Dədə Qorquddan nə ayırır?

Anlamaz nadan eşitsə, deyər hədyandı bu söz,
 Əhli-ürfan məclisində ləlü-mərcandı bu söz.

Müxtəsəri, türkü-zəban, bil dəyirmandı bu söz (2, səh. 296).

Əlbəttə ki, haqqın qələm yazısında sözünün hökmü Nun! deyə ni-də eylər hər zaman. Aşıq Ələsgərin əlif, lam rəmzi yozumlarını Nəsi-minin əlif-lamları ilə müqayisə edərkən də onların arasında heç bir fi-kir ayrılığına rast gəlmədim. Haqq aşiqi Dədə Ələsgərin çox məşhur

“Çərşənbə günündə çeşmə başında,
Gözüm bir alagöz xanıma düşdü” (2, səh. 93)

– misraları ilə başlayan qoşması haqqında əsl həqiqətləri bəyan etməklə də o piraninin ruhunu şad etmiş olaram, İnşallah. Bu qoşmada söhbət su çərşənbəsindən gedir. Və insan təbiətinin də təzələndiyi bu gündə qızlar çeşmə başında öz bəxtlərini suda sınaarmışlar. “Hər elmdən hali olan” Dədə Ələsgər haqqın mərifətinin gerçəkləşdiyi qəlb çevrəsində, bəsirət gözü ilə sudan yaradılışda bəxtini sınayan öz tövbəsini görmüş və onun gözəlliyinə vurulmuşdur. Tövbə pis əxlaq-dan ürəyin, nəfsin və bədənin haqqa doğru yönəlmə istəyidir. Haqqın ad və sifətlərinin göründüyü nişan aləmində insanın torpaq təbiətinin bəxti gətirmədiyindən hər nəfəsdə tövbəsini sındırır.

“Dedi nişanlıyam, özgə malıyam,
Sındı qol-qanadım, yanıma düşdü” (2, səh. 93).

“Yığılar məxluqat, qurular məşhər,
Boyunlarda kəfən, əllərdə dəftər,
Onda vay halına, yazıq Ələsgər,
Özün getdin, sözün qaldı dünyada!” (2, səh. 158)

Çünki insanları yoxdan yaradan onları danışdıqları sözdən dirildərək qiyamətə gətirəcəkdir. Qiyamət – Tanrı hökmlərini yerinə yetirmək üçün qəbirlərdən ayağa qalxmağa deyiblər. “O gün onları (söz sahiblərini) buraxarıq. Nuh tufanı dalğaları kimi (həddindən çox olduqlarına görə) Sur çalınan kimi onların hamısını bir yerə cəm edərik”. “O kəsləri ki, onların dünyada zəhmətləri hədər getmişdir. Halbuki onlar yaxşı işlər gördüklərini zənn edirdilər. O gün vay halına yalan sayanların. Məgər biz yeri döşəyib məskən etmədikmi, həm dirilərə, həm də ölülərə” (Kəhf, 99, 104). “Kitabi-Dədə Qorqud”da qəza yazısında gördülər ki, dedilər: “Vay, sənin əlindən nə yer üzündə dirimiz, nə də yer altında ölümüz qurtulurmuş, Qazan bəy”.

Aşıq Ələsgərin indiyədək açılmamış müəmmalarından olan “Sübhün çağı bir hikmətə tuş oldum” bağlamasının da açmasını və şərhini verməyi vacib bildim. Quran ayəsidir ki: “Sizdən sonra bir qövüm (zaman əhli) gəldi ki onlar namazı zay etdilər”.

“Sübhün çağı bir hikmətə tuş oldum” (2, səh. 228) bağlamasını öyrənərkən, sirri-xuda olan bir çox Quran hikmətləri mənim üçün aydınlaşdı.

Sübhün çağı bir hikmətə tuş oldum,
Desəm inanmazlar, sirri-sübhandı.
Yeddi qat qaladı, daşdız-kərpicsiz,
O qalada bir əjdaha pünhandı. (Aşiq Ələsgər) (2, səh. 228)

Bu günə kimi bu bağlamanın guya ilbiz haqqında söylənilməyi fikri təsdiq kimi bildirilirdi. Bu fikrin heç bir elmi və məntiqi əsası olmadığı üçün qəbul edilə də bilməz. Çünki ilbiz nə “sirri-sübhandı”, nə də “onda bir əjdaha pünhandı”.

Qəlb nurunda bir hikmətə tuş oldum,
Amənnə-səddəqna, sirri-sübhandı.
Fatihə baş qala, daşsız, kərpicsiz,
Yoxluq əjdahası onda pünhandı (Namiq Hadi).

Bu müəmma yoxdan var olanın yenə yox olacağı sirrindən xəbər verir ki, Quranda Fatihə və Kəhf surələri ilə öz təsdiqini tapıbdır. Həmin surələrdə xatırladılır: İnsanın əqli çaşıb və yolunu azaraq haqdan uzaqlaşmışdır. Nəfsi istəklərinə aldanaraq zülmətə və yoxluğa düşər olubdur. Yoxluq əjdaha tək onu udacaqdır.

Nə qədər baxıram, yoxdu gözləri,
İki buynuzu var, bəhri-şəşpəri,
Nə əl-ayağı var, nə balu pəri,
Seyr eləyir, nə gərđişi-dövrandı?! (Aşiq Ələsgər) (2, səh. 228)

Əbədi olan mənə aləmindən varlıq (surət) aləminə endirilən insan qəza və qədərlə üzləşmişdir. Beytül-müqəddəs ilə Beytül-Həram arasında, yəni iki qiblə arasında çaşıb qalmışdır. Fatihə surəsinin 4 və 6-cı ayələri ilə Haqq-hesab gününün sahibindən doğru yola yönəltməsi istənilməyi halda Maun surəsinin də həmin ayələri ilə qorxudulurlar ki, “Vay halına o namaz qılanların ki, onlar (namazlarında) riyakarlıq edərlər”.

Zülqədərin eyni, yoxdu gözləri,
Ümidlə qorxudu bəhri-şəşpəri,
İki qibləsi var, itib minbəri,
Seyr eləyir, daireyi dövrandı (Namiq Hadi).

Bu yoxluq dairəsindən çıxmaq üçün insan daima əqli ilə nəfsi arasında səy etməlidir ki, bu da Quranın Fatihə surəsində olan yeddi ayə ilə xatırladılır. Bu yeddi ayə haqqa yaxınlaşmaq istəyəni bələlardan qoruyan yeddi qat söz qalasıdır. Hədislərinin birində Peyğəmbərimiz xatırladır ki, “Fatihə” ölümdən başqa bütün dərdlərin

dərmanıdır. İnsanın özünü də qoruyan yeddi qatı vardır (“Elə söz deyərəm ki, yeddi qatından keçər” məsəlini yada saldım).

Nə zaman ki, sərin çıxardır dərdən,
Yeddi qat qalanı tərpedir yerdən,
Qaldım aciz, zəlil, heyran, sərgərdən,
Bilmədim çinidi, ya üstüxandı? (Aşıq Ələsgər) (2, səh. 228)

Quranın Kəhf surəsində bildirilir ki, zülmətdə qalan ruhlar zülmət qərinəsinin gözü Zülqərneynə yalvarırlar ki, onları düşdükləri yoxluqdan xilas etsin. Zülmətdə bu gözün eynəyə ehtiyacı vardır və buynuzları eynəyidir. Buynuz sözünün bir mənası da nazil edilmiş ətir deməkdir (Məhəbbətin ətiri gəlir deyimini yada salın). Buna münasib insanda da günəş şüasını toplayan və görüntünü yaradan gözün buynuz qişası vardır. Təsəvvüfdə bu dünya İsgəndərin güzgüsüdür ki, zülmətdə qaldığını dərk edən insan özünü bu güzgüdə müşahidə edir. Aləm böyük insan, insan kiçik aləmdir.

Hökm onundur, sərin çıxardır dərdən,
Haqq gedən yolu bağlayır yerdən,
Qəzadan, bələdan oldum sərgərdən,
Bilmədim çinidi ya üstüxandı? (Namiq Hadi)

Zülfünün ətri İslamın ətri kimi gah insanı mərifət əhli edən Beytül-Hərəmdə çini qabda ilahi meylə ibadətə meyl etdirir, gah da insanı həqiqət əhli edən beytül-müqəddəsdə sümük yeyən ənqa quşu ilə yoxluğa səsləyir.

Dindirrəm dillənmiş, yoxdu zəbanı,
Ona tərtib verib kərəmin kanı,
Özü dincdi, heç incitmiş insanı,
Heyf, ismi doğrulara düşmandı. (Aşıq Ələsgər) (2, səh. 228)

Yaradılışın düsturu belədir ki, həyat iki yoxluq arasında olan varlıq aləmidir. Yəni yoxdan var olur, vardan isə yox olur. İnsan daima həyat və ölüm arasında çarpışmadadır, insan yoxun varlığına inanandır və həyata aldanandır. Mənəvi bir aləmin gerçək olduğunu qəbul etməkdə haqdan uzaq düşən ağıl çətinlik çəkir.

Ayrılıq yaradır, yoxdu zəbanı,
Onu Haqq edibdi kərəmin kanı,
Pərdədarlığı incitmiş insanı,
Dəli ismi doğrulara düşmandı (Namiq Hadi).

O, insanın yazısını gözünün torlu qişasındakı pərdədə yoxdan yaradandır. Yaxşı ki, haqq ilə batil arasında tərəzi olan aqlın bu

gözündəki həya pərdəsi çox sirrləri gizlədə bilir. Aradan pərdə götürüləndə insanların bütün naqışlıkları üzə çıxacaq.

Səhərdən səhərə edir seyranı,

Götürür qalanı, gəzir hər yanı.

Aşiq Ələsgərəm, bu müəmmarı

Hər kəs tapsa, canım ona qurbandı (Aşiq Ələsgər) (2, səh. 228).

Həyat ziddiyyətli istəklərlə doludur. Onlar ağılı hər nəfəsdə gah günahlarının bağışlanması üçün namaz qılaraq tövbə etməyə çağırır, gah da tövbəsini sındırmağa sövq edərək, özünün məhəbbət cazibəsində saxlayır.

Bütləri sındırdı, edib seyranı,

Məhəbbətin hökmü gəzir hər yanı,

Aşiq Ələsgərdən bu müəmmarı

Tapan Hadi özü ona qurbandı (Namiq Hadi).

Quran anladır ki, insanlar istər mömün olsunlar, istər kafər, haqqın ədaləti kimi məhəbbəti də onların arasında hökm edər. Bu müəmma nəfsi istəklərdən uzaqlaşdırılaraq Haqqa yönəldilən bir çağırışdır. Fikirlərimi yazdığım tənqis-gəraylı ilə bitirirəm:

Gah yalandan, gah düzünə,

Tərif etmə üzə məni,

Varaqlanıb köhnəlmişəm,

Üzdə məni, üzde məni.

Qəlb aynasıydım, elədi,

İnanmasan da, elədi.

Qəlbə göz aşkar elədi,

Üz də məni, üz də məni.

Mən kəlamam abcəd ilə,

Hadi, netdi ab cəd ilə?

Tərs oxurlar abcəd ilə

Üzdə məni, üzde məni.

QAYNAQLAR

1. Quranı-Kərim. "Çıraq" nəşriyyatı. Bakı, 2005

2. Aşiq Ələsgərin şeirləri. Birinci kitab. Elm nəşriyyatı. Bakı, 1973